

NHÂN VẬT TRẺ THƠ TRONG TIỂU THUYẾT *TỘI ÁC VÀ HÌNH PHẠT* CỦA F.DOSTOEVSKY

Nguyễn Thị Thúy

Trường THPT Việt Trì - Phú Thọ

Tóm tắt: Fyodor Mikhailovich Dostoevsky là nhà văn Nga vĩ đại nửa sau thế kỉ XIX. “*Tội ác và hình phạt*” là một trong số những cuốn tiểu thuyết nổi tiếng nhất của ông. Trong tác phẩm, bên cạnh những nhân vật bất hủ như Raskolnikov, Marmeladova, Sonya... thì thế giới nhân vật trẻ thơ cũng góp phần quan trọng làm nên thành công của tiểu thuyết này. Bài viết tập trung phân tích hình tượng các nhân vật trẻ thơ trong tiểu thuyết này.

Từ khóa: Dostoevsky, *Tội ác và hình phạt*, nhân vật trẻ thơ.

Nhận bài ngày 14.3.2019; gửi phản biện, chỉnh sửa và duyệt đăng ngày 10.4.2019

Liên hệ tác giả: Nguyễn Thị Thúy; Email: nguyenthuyt198@gmail.com

1. MỞ ĐẦU

Văn học Nga thế kỉ XIX xứng đáng là tấm gương mẫu mực trong lịch sử văn học thế giới bởi sự nở rộ của hàng loạt tài năng lớn cùng vô số kiệt tác cho đến nay vẫn là những hiện tượng vô tiền khoáng hậu. Trong hàng ngũ các đại văn gia của thế kỉ này, bên cạnh A. Pushkin, N. Gogol, L. Tolstoy, I. Turghenev, A. Chekhov... nhất định không thể không kể đến người khổng lồ F.M. Dostoevsky (1821-1881). “Sáng tác của Dostoevsky xác lập một loại hình tư duy nghệ thuật mới mang tính nhân văn sâu sắc tạo tiền đề cho nhiều khuynh hướng văn chương và tư tưởng đặc biệt phát triển trong thế kỉ XX” [10, tr.51]. Thiên tài độc đáo của Dostoevsky được kết tinh qua bộ “ngũ kinh”, trong đó *Tội ác và hình phạt* là cuốn tiểu thuyết xuất sắc được bạn đọc biết đến rộng rãi nhất.

Tội ác và hình phạt đặt ra vấn đề trọng yếu bậc nhất của xã hội loài người: liệu có thể thay đổi thế giới bằng bạo lực hay không? Góp mặt vào thế giới nhân vật phong phú của cuốn tiểu thuyết, bên cạnh những nhân vật trung tâm nổi bật như Raskolnikov, Marmeladova, Sonya, Dunia, Svidrigailov... thì hình tượng các nhân vật trẻ thơ cũng có vị trí và những ý nghĩa nhất định trong việc biểu hiện chủ đề, tư tưởng của toàn bộ tác phẩm. Nghiên cứu hình tượng nhân vật trẻ thơ trong *Tội ác và hình phạt* là một vấn đề khá lí thú, mới mẻ và nhiều hữu ích.

2. NỘI DUNG

Tiến hành khảo sát toàn bộ tác phẩm, chúng tôi đã thống kê số lượng và sự xuất hiện cụ thể của nhân vật trẻ thơ như sau:

Bảng hệ thống các nhân vật trẻ thơ

TT	Nhân vật	Trang xuất hiện
1	Hai đứa bé bung đồ ăn nhắm rượu cho khách	16
2	Đứa bé hát rong trong quán rượu gần nhà Aliona	28
3	Cô bé rách rưới Raskolnikov gặp trên đường	63, 64, 65, 66, 67
4	Cậu bé Raskonikov khi nhỏ	75, 76, 77, 78, 79, 80
5	Cô bé hát rong gần quảng trường Chợ Hàng Rơm	203
6	Ba đứa con riêng của Katerina	26, 35, 36, 231, 232,233, 235, 237,239, 244, 245, 528, 558, 559, 560, 561, 562, 564, 568, 569, 573, 655
7	Thằng bé phục vụ phòng nơi mẹ con Dunia thuê trọ	277
8	Cháu gái mẹ Rexaslikh	388
9	Thằng bé hát rong ở Lâu đài Pha Lê	609, 655
10	Vị hôn phu của Svidrigailov	629, 630, 631
11	Cô bé trong buổi dạ hội khiêu vũ	632, 633
12	Cô bé nằm trong quan tài	667, 668
13	Đứa bé 5 tuổi trong giấc mơ của Svidrigailov	669, 670
14	Hai đứa trẻ được Raskolnikov cứu khỏi đám cháy	704

* Nhân vật con gái bà chủ nhà Raskolnikov thuê trọ không được giới thiệu về độ tuổi; nhân vật Sonya là một cô gái đã mười tám tuổi [6, tr.310] nên không thuộc phạm vi khảo sát.

2.1. Chân dung nhân vật trẻ thơ

“Nhu một nhà văn hiện thực, Dostoevsky tỉ mỉ, chính xác trong việc miêu tả các chi tiết” [10, tr.57]. Thực hiện nhất quán nguyên tắc này, các nhân vật trẻ thơ trong *Tội ác và hình phạt* tuy không giữ vị trí trung tâm nhưng luôn được Dostoevsky miêu tả hết sức tỉ

mi, chăm chút, chính xác trong từng chi tiết nhỏ. Qua đó, chân dung các nhân vật trẻ thơ hiện lên “đầy cá tính và sự sinh động” [4, tr.474].

2.1.1. Độ tuổi

Trước hết, chân dung các nhân vật trẻ thơ mang tính cụ thể hóa về độ tuổi. Nhà văn tránh lối giới thiệu chung chung mà dựng công thể hiện nhân vật ngay từ những yếu tố tương như vật vãnh nhất. Tính xác định về độ tuổi giúp chân dung mỗi nhân vật trẻ thơ hiện lên sắc nét, độc lập, cá biệt. Nhò nhất là dựa con gái lên năm đang chạy trốn vì sợ mẹ đánh trong giấc mơ của Svidrigailov. Lớn nhất là cô bé Raskolnikov gặp trên đường đi “mười lăm, mười sáu tuổi là cùng” [6, tr.63]. Ngoài ra còn có Lidotrea - con gái út của Katerina lên sáu, “thằng anh, lớn hơn một tuổi” [6, tr.35], Polenca “đứa con gái lớn lên mười [6, tr.231]. Vị hôn phu của Svidrigailov “một tháng nữa mới tròn mười sáu tuổi” [6, tr.609]. Tại buổi dạ hội của đám thanh niên trác táng thành Perterburg, Svidrigailov chơi trò đạo đức giả với mẹ con một cô bé nông thôn mới “độ mười ba tuổi” [6, tr.630]... Có những nhân vật trẻ thơ tuy chỉ thoáng qua chốc lát nhưng vẫn được người kể chuyện giới thiệu chi tiết về độ tuổi: thằng bé bung đồ ăn ở quán rượu Raskolnikov gặp Marmeladov “mười lăm tuổi tuổi” [6, tr.16], cạnh ra vào là “giọng hát yếu ớt của một đứa bé lên bảy vang lên trong điệu Khutorok [6, tr.28]... Đường như độ tuổi đã trở thành định ngữ bắt buộc khi Dostoevsky nói tới những đứa trẻ. Sự dựng công thiết tưởng thừa thãi lại chính là chỗ để nhà văn xác tín, khắc sâu thêm với người đọc tính chất trẻ thơ ở các nhân vật để từ đó, tác giả thêm vững vàng trong lời định tội: tội ác vởi trẻ thơ là “tội ác khủng khiếp nhất không thể được tha thứ”. Nói như Nguyễn Hải Hà thì tài năng khai thác ý nghĩa độ tuổi nhân vật của Dostoevsky chính là tài năng “đặt vấn đề một cách cụ thể” nhưng bao giờ cũng “vươn tới những khái quát triết lí vô cùng sâu sắc” [5, tr.125-128].

2.1.2. Ngoại hình

Ngoại hình nhân vật ở đây được hiểu là “hình dáng, diện mạo, trang phục, cử chỉ, tác phong... tóm lại là toàn bộ những biểu hiện tạo nên dáng vẻ bề ngoài của nhân vật” [3, tr.134]. Khi thể hiện ngoại hình các nhân vật trẻ thơ, Dostoevsky rất chú ý đến biểu cảm, đường nét trên gương mặt và trang phục riêng của chúng. Ngoại hình nhân vật khi được quan sát, mô tả từ điểm nhìn của người kể chuyện, khi được hiện lên thông qua cái nhìn của các nhân vật khác.

Rất dễ nhận ra trong *Tội ác và hình phạt*, *gương mặt trẻ thơ* thường mang những nét xinh xắn, hài hòa, đầy thiện cảm, in đậm vẻ ngây thơ đặc trưng của lứa tuổi. Đây là gương mặt đáng yêu của Polenca trong cái nhìn của Raskolnikov “khuôn mặt gầy gò nhưng rất dễ thương của con bé đang mím cười với chàng” [6, tr.244], “khuôn mặt nhỏ nhắn nhích lại gần chàng và đôi môi mồm mồm ngây thơ chia ra hôn chàng” [6, tr.244]. Vị hôn phu mười

sáu tuổi của Svigailov qua lời hân mô tả cũng rất ưa nhìn “mặt đỏ bừng lên như trời rạng đông”, “mái tóc vàng nhạt uốn thành từng búp nhỏ, đôi môi mọng, đỏ thắm [6, tr.630]. Đặc biệt là vẻ thẹn thùng nữ tính rất tiêu biểu ở những thiếu nữ mới lớn khi được Svidrigailov ôm hôn: cô bé lại “đỏ mặt tía tai lên” [6, tr.630], “đỏ bừng mặt lên, trào cả nước mắt” [6, tr.631]. Trên đường đến đảo Vaxili, Raskolnikov có gặp một cô gái say rượu rách rưới. Ấn tượng của chàng là cô gái có “một khuôn mặt thanh thanh, trẻ măng (...) xung quanh lò xo xòa mấy món tóc vàng, một khuôn mặt xinh xắn” [6, tr.64]. Có thể thấy, vẻ thánh thiện, hồn nhiên, trong sáng vô ngần, phảng phất bóng dáng gương mặt của Chúa chính là đặc điểm nổi bật của nhiều khuôn mặt trẻ thơ trong tác phẩm. Qua đây, độc giả đã nhận ra niềm trân quý đặc biệt của Dostoevsky với thế giới trẻ thơ mà ông hằng yêu thương.

Tuy nhiên, trong tác phẩm, nhiều khi gương mặt trẻ thơ cũng mang những nét u ám, những dấu hiệu bất thường so với vẻ tươi sáng thường có ở lứa tuổi. Những dấu hiệu này đều là vết tích của bao thảm kịch nhân thế, bao cánh đời tối tăm đã và đang dày dạn chính các nhân vật. Nó phản ánh thái độ, ý thức của nhân vật trẻ thơ trước hiện thực vô đạo, rồi ren diễn ra hàng ngày. Chứng kiến cảnh người mẹ ho lao miệng gào thét, tay túm tóc người cha say xin lỗi xềnh xệch vào nhà trong cơn điên cuồng vì túng quẫn, gương mặt vẫn “dễ thương”, “nhỏ nhắn” của Polenca bỗng “gầy choắt và sợ hãi”, “mặt sợ sệt theo dõi từng bước đi của mẹ nó” [6, tr.36]. Gương mặt ấy toát lên nỗi kinh hãi của cô bé Polenca trước cơn bão táp ghê gớm đang nổi lên trong chính gia đình mình, trước cảnh tượng bạo lực vượt quá sự hình dung của nó. Cũng như thế, ki ức về một cuộc hãm hiếp khiến cho tâm hồn trong trắng như thiên thần của cô gái mười bốn tuổi phải chịu nỗi si nhục lớn lao. Nó in hằn ở “những đường nét nghiêm khắc và đã cứng lại trên mặt cô bé” [6, tr. 667], ở “nụ cười trên đôi môi nhợt nhạt của cô chan chứa một niềm tủi hổ không bờ bến và như chứa đựng một lời than thở thống thiết không phù hợp với tuổi thơ” [6, tr.667] khi cô bé nằm trong quan tài. Cô bé ấy chính là nạn nhân đã trầm mình tự vẫn vì kẻ trụy lạc, dâm dục Svidrigailov. Khuôn mặt “đỏ bừng và trông như sung phị” [6, tr.64] là một trong những căn cứ để Raskolnikov tuy mới thoáng nhìn qua cô gái trẻ trên đường nhưng dám quả quyết ngay “điều rõ nhất là cô ta đã bị phục rượu và bị lợi dụng... lần đầu tiên” [6, tr.65]. Chân dung gương mặt các nhân vật trẻ thơ của Dostoevsky sinh động chính bởi ở sự gắn bó biện chứng với hoàn cảnh hiện thực. Nó không tĩnh tại, đẹp lí tưởng một chiều mà nhiều khi do sự tác động nghiệt ngã của số phận nên các chân dung ấy cũng thâm nào vô cùng. Những nét biểu cảm đáng thương trên gương mặt trẻ thơ đã nói cho ta biết bao đau khổ mà chúng vô có phải chịu, là sự biểu hiện ra bên ngoài của những nội tâm vốn lạnh mạnh, trong sáng nhưng đang róm máu, trầy xước vì thế giới khốn cùng, đầy tội lỗi.

Bên cạnh *khuôn mặt thi trang phục* cũng là một thành tố quan trọng giúp Dostoevsky khắc họa ngoại hình của các nhân vật trẻ thơ. Trong *Chiến tranh và hòa bình*, thế giới trẻ

thơ của Lev Tolstoy như Natasha năm 13 tuổi, Sonya khi 16 tuổi hay cậu bé Petia - em trai Natasha... đều có xuất thân quý tộc nên xiêm y, trang sức lộng lẫy, quý phái, đắt tiền. Ngược lại, hầu hết các nhân vật trẻ thơ ở *Tội ác và hình phạt* đều giống nhau ở lối ăn vận tồi tàn, cũ nát. “Rách”, “cũ”, “rách rưới” trở thành từ, cụm từ thường xuyên xuất hiện khi Dostoevsky nói tới trang phục của những đứa trẻ. Polenca “mặc chiếc áo sơ mi đã rách *muróp*, cái áo choàng bằng dạ cũ, có lẽ may cách đây đã hai năm vì bây giờ con bé mặc ngắn cũn cỡn lên đến quá đầu gối, choàng lên đôi vai nhỏ bé” [6, tr.35]. Thăng bé phục vụ phòng nơi mẹ con bà Pulkheria Aleksandrovna ở thì “bẩn thiu, rách rưới (...) luộm thuộm” [6, tr.277]. Người con gái hát rong gàn quảng trường Chợ Hàng Rơm tuy ăn mặc như một tiểu thư với váy, áo khoác, găng tay, mũ lật cắm lông chim nhưng “tất cả các thứ đó đều đã cũ và sờn” [6, tr.203].

Dostoevsky không ít lần ví trang phục của những đứa trẻ nhà Katerina là giẻ rách “đứa con gái út mặc toàn *giẻ rách*” [6, tr.231]. Ngay cả khi người mẹ cố tô điểm, làm diêm dúa cho váy áo của lũ con thì bộ trang phục trên người chúng cũng không khác gì một mớ giẻ rách gồm toàn những thứ hồ lớn, tạp nham đã được kì cọ, tẩy tìen lại từng chút lại từ tô tiên đời trước. Chân dung nhân vật hiện lên như những chú hề trong lối phục trang kì quái khiến độc giả phải bật cười “Bà ta đã cố gắng trang phục cho lũ trẻ theo kiểu những người đi hát rong. Bà cho đứa con trai đội một chiếc khăn làm bằng thứ vải gì đó và trắng để làm một người Thổ Nhĩ Kỳ. Nhà không còn đủ *giẻ* để trang phục cho Lenia; nó chỉ đội chiếc mũ chụp đò bằng lông lạc đà của mô ma ông Xemion Zakharovitr, có cắm một mảnh lông đà điều trắng từ đời bà nội Katerina Ivanovna để lại và lâu nay vẫn cất trong rương, coi là bảo vật của gia đình” [6, tr.559]. Trang phục rách rưới của các nhân vật trẻ thơ báo hiệu một cuộc sống nghèo nàn, khổ cực. Chưa hết, nó còn báo hiệu một hiện thực tội lỗi, nhớp nhúa mà các em phải chịu đựng. Chúng ta hẳn không quên dấu ấn tội ác ghê gớm còn để lại trên trang phục xộc xệch, rách rưới của cô bé Raskolnikov bất gặp, chắc chắn “không phải do cô ta tự mặc lấy mà do người khác mặc vào, do những bàn tay vụng về của một người đàn ông” [6, tr.65]: “Cô ta mặc chiếc áo dài bằng hàng mỏng, mà ngay chiếc áo cũng xộc xệch lạ thường, cúc chỉ gài hờ, thân sau thì bị rách ở ngay dưới thắt lưng: cả một mảng áo bị xé toạc còn dính lũng lảng. Một chiếc khăn trùm nhỏ tụt xuống cái cổ để trần, những cũng xô lệch hẳn ra một bên” [6, tr.65]. Trang phục là nhân tố không chỉ thể hiện diện mạo mà còn khắc họa cả hoàn cảnh sống và những tổn thương tinh thần của trẻ thơ.

2.1.3. Hành động

L.Groxman từng nhận xét về nghệ thuật miêu tả nhân vật trong *Tội ác và hình phạt* “Nếu như không phải những ngôn từ mà là hành động thay lời nói thì hệ thống ngữ điệu của nhân vật cũng được viết trong cuốn tiểu thuyết với một tính cách độc đáo, sâu sắc” [4,

tr.474]. Điều này khá xác đáng với chân dung hành động của các nhân vật trẻ thơ, khi mà hầu hết nhân vật đều kiệm lời, nói rất ít, thay vào đó là nhiều cử chỉ, điệu bộ sinh động – thứ ngôn ngữ không lời đã góp phần biểu đạt sâu sắc thế giới nội tâm của từng đứa trẻ. Trong tác phẩm, theo quan sát của chúng tôi, hành động nổi bật, xuất hiện nhiều lần, liên tục lặp lại ở các nhân vật trẻ thơ là *khóc thét* hay *gào khóc*. Kèm theo đó là trạng thái *run rẩy* của thân thể.

Đây là phản ứng của ba đứa trẻ nhà Katerina khi chứng kiến cánh người mẹ tru tréo, giận dữ, túm đầu người cha đang say xin lỗi vào nhà:

- Thằng anh (Colia), lớn hơn một tuổi, đang đứng *khóc* trong xô, người *run bắn lên* [6, tr.35].

- Con bé (Lidotra) ngủ dưới đất thức giấc và *khóc thét* lên, thằng bé đứng trong góc sợ hãi *run bắn bật, kêu rú lên* và ôm quắp lấy chị nó như lên cơn động kinh [6, tr.36].

- Đứa con gái lớn (Polenca) còn ngái ngủ cũng *run cầm cập* [6, tr.36].

Khi đám đông nhón nháo khiêng tấm thân bé bết máu me vì bị ngựa xéo của Marmeladov về nhà:

- Con bé Lidotra *thét* lên một tiếng chạy đến ôm chầm lấy Polenca và *run bắn lên* [6, tr.233].

- Mắt ông ta bắt gặp con bé Lidotra (đứa con ông ta quý nhất) đang *run lay bẩy* trong xô nhà, như lên cơn kinh phong [6, tr.237].

Lúc đứng trước người mẹ đang hấp hối:

- Hai đứa bé (Colia và Lidotra) *run cầm cập và khóc thút thít* [6, tr.565].

- Polenca sụp xuống hôn chân mẹ, *khóc nức nở* [6, tr.568].

- Colia và Lidotra bỗng nhiên cùng một lúc há miệng ra và cùng cất tiếng *hét* lên [6, tr.569].

Khóc thét, kêu rú lên, khóc thút thít, khóc nức nở, run bắn bật, run lay bẩy như lên cơn kinh phong... trở thành kiểu hành động đặc trưng, một phản xạ có điều kiện thường xuyên tái diễn ở những đứa trẻ nhà Marmeladov. Nó biểu hiện cho tâm trạng hoảng hốt, sợ sệt, những đau đớn tức tưởi vỡ òa của tâm hồn trẻ thơ khi phải đón nhận những điều nghiệt ngã đã vượt quá ngưỡng chịu đựng. Bị kịch gia đình dội liên tiếp xuống đầu Polenca, Colia, Lidotra khiến nội tâm chúng bị tổn thương sâu sắc. Sự chênh vênh, chao đảo trong đời sống tinh thần trẻ thơ đã khúc xạ thành những phản ứng tức thời rất mạnh mẽ và tội nghiệp. Trong *Tội ác và hình phạt*, tiếng khóc, tiếng thét trở thành ngôn ngữ giao tiếp thông dụng của trẻ thơ. Qua đó người đọc thấy hiện lên tất cả sự khốn cùng của đời sống con người.

Nhân vật trẻ thơ cũng có khi rơi vào trạng thái vô thức. Mọi hành động lúc này đều đã vượt khỏi tầm kiểm soát của lý trí. Ấy là khi một cô bé sau khi bị bắt phục vụ rượu thơ thần trên phố “đi bước thấp bước cao, chân nam đá chân chiêu, thậm chí cả người còn ngã nghiêng đủ bốn phía nữa là khác” [6, tr.63]. Cô bé cứ lang thang rồi bỗng dưng “buông người rơi phịch xuống một đầu ghé, đầu ngả vào lưng tựa và nhắm mắt lại”, “cô ta ngồi vắt chéo chân một cách hờ hênh” [6, tr.64]. Nhân vật hết như một cái xác không hồn. Những hành động vô thức, bản năng đã diễn đạt thành thật một nội tâm do quá đau đớn mà trở nên lơ lì, trống rỗng, mất hết cảm xúc.

Tựu trung, chân dung các nhân vật trẻ thơ trong *Tội ác và hình phạt* hiện lên khá sinh động, ấn tượng. Nhân vật được cụ thể hóa về độ tuổi, cá biệt trong những nét vẽ khuôn mặt, phục trang, điệu bộ, cử chỉ. Gương mặt trẻ thơ vừa tươi sáng, trong trẻo lại vừa có những nét u ám. Đặc điểm nổi bật của trang phục là sự rách rưới, cũ nát. Nhân vật trẻ thơ rất hay khóc lóc, run rẩy. Tất cả những nét ngoại hiện đáng thương đều góp sức biểu lộ hoàn cảnh sống đa khổ và những tâm hồn đầy thương tích của thế giới trẻ thơ, gióng lên hồi chuông cảnh báo hiện thực cần phải được thay đổi.

2.2. Nhân vật trẻ thơ và kết cấu cốt truyện

2.2.1. Khái quát chung

Theo *Từ điển thuật ngữ văn học*, cốt truyện là “hệ thống sự kiện cụ thể, được tổ chức theo yêu cầu tư tưởng và nghệ thuật nhất định, tạo thành bộ phận cơ bản, quan trọng nhất trong hình thức động của tác phẩm văn học thuộc các loại tự sự và kịch” [7, tr.99]. Như vậy cốt truyện chính là một tập hợp, một chuỗi các sự kiện và cách tổ chức, sắp xếp, kiến trúc các sự kiện ấy sao cho đạt được hiệu quả nghệ thuật nhất định. Mà sự kiện văn học thì bao giờ cũng liên quan đến nhân vật. Sự kiện chính là “môi trường” để nhân vật sống, hành động, suy nghĩ, nói năng, cảm xúc, bộc lộ tính cách của mình. Nhân vật không tách rời sự kiện, bởi thế cũng không thể tách rời cốt truyện. Nguyễn Minh Châu cho rằng “Bất cứ một tác phẩm nào cũng là điểm hội tụ giữa chủ đề, cốt truyện và nhân vật” [2, tr.41]. Mỗi quan hệ thiết thân giữa nhân vật và kết cấu cốt truyện còn được Gorki khẳng định thêm “cốt truyện là hệ thống các quan hệ qua lại của các nhân vật, là “lịch sử của sự phát triển và tổ chức một tính cách nào đó” [7, tr.324].

Nhân vật là một yếu tố thuộc cốt truyện và thông qua cốt truyện, toàn bộ diện mạo, cá tính sinh động của nhân vật mới được bộc lộ rõ. Do đó, nghiên cứu nhân vật tất yếu phải đặt nó trong mối quan hệ với kết cấu cốt truyện. Việc xem xét hình tượng các nhân vật trẻ thơ trong *Tội ác và hình phạt* cũng không nằm ngoài nguyên tắc này.

Về vị trí của nhân vật trẻ thơ trong hệ thống nhân vật của tác phẩm, có thể thấy trẻ thơ không phải tuyến nhân vật trung tâm. Điều này được thể hiện qua dung lượng trang viết kể,

tả về đối tượng trẻ thơ. Toàn bộ cuốn tiểu thuyết có 7 phần (sáu phần và phần vĩ thanh) với 41 chương (chúng tôi thống kê theo các kí tự La Mã đánh dấu ở đầu mỗi phần), trong đó nhân vật trẻ thơ chỉ xuất hiện ở 12/41 chương, khá ít ỏi so với dung lượng của tổng thể tác phẩm. Do đó, tuyến cốt truyện về trẻ thơ cũng nằm ở vị trí phụ so với ba tuyến cốt truyện chính xuyên suốt chiều dài cuốn tiểu thuyết là: tuyến cốt truyện về Raskolnikov, tuyến cốt truyện về gia đình Marmeladov và tuyến cốt truyện về Dunia cùng những kẻ cầu hôn.

Tuyến nhân vật trẻ thơ tuy không giữ vai trò chủ chốt, trung tâm trong tác phẩm nhưng nó có sự can thiệp, phát triển xen kẽ và tác động vào ba tuyến cốt truyện chính, đặc biệt là tuyến cốt truyện trung tâm về Raskolnikov. Mười sáu nhân vật trẻ thơ theo thống kê của chúng tôi nếu phân chia, sắp xếp thì đều có liên quan tới cả ba tuyến cốt truyện quan trọng. Cụ thể:

- Tuyến cốt truyện về Raskolnikov (đứa bé hát rong trong quán rượu Raskolnikov và Marmeladov nói chuyện, cô bé Raskolnikov gặp trên đường, cô gái hát rong gần quảng trường Chợ Hàng Rơm, thằng bé phục vụ phòng nơi mẹ con Dunia thuê trọ, cậu bé Raskolnikov lúc nhỏ...).

- Tuyến cốt truyện về gia đình Marmeladov (ba đứa con riêng của Katerina).

- Tuyến cốt truyện về Dunia và những kẻ cầu hôn (vị hôn phu của Svidrigailov, cháu gái mù Rextlikh, hai đứa bé trong giấc mơ của Svidrigailov...).

Trong đó, có những nhân vật trẻ thơ đồng thời có quan hệ với nhiều tuyến cốt truyện cùng một lúc (chẳng hạn như ba đứa trẻ nhà Katerina vừa thuộc tuyến cốt truyện gia đình Marmeladov nhưng cũng vừa có liên đới mạnh mẽ với tuyến cốt truyện về chàng sinh viên Raskolnikov...).

2.2.2. Tác động của tuyến nhân vật trẻ thơ với các tuyến cốt truyện chính

Tuyến nhân vật trẻ thơ phát triển không liền mạch mà xen kẽ vào ba tuyến cốt truyện chính. Những sự kiện về trẻ thơ xuất hiện như những cột mốc sự kiện trong vô vàn liên tiếp các biến cố, sự kiện mà nhân vật chính phải trải qua trên hành trình sống. Chúng tuy nhiều khi chưa hẳn là những cột mốc sự kiện quan trọng bậc nhất đối với ý thức của tuyến nhân vật chính nhưng bao giờ cũng có những tác động trực tiếp, nhất định tới tâm trạng, nhận thức, hành vi, cách cư xử của hệ thống nhân vật này, từ đó góp phần bộc lộ chủ đề tư tưởng của tác phẩm.

Ta hãy thử xét vai trò của tuyến nhân vật trẻ thơ đối với tuyến cốt truyện trung tâm về Raskolnikov. Bước vào tác phẩm, Raskolnikov được giới thiệu là chàng sinh viên Luật do nghèo đói nên phải bỏ học. Điểm nổi bật ở chàng là khát vọng muốn thay đổi thế giới ngay lập tức, muốn lập lại trật tự xã hội, phục hồi công lí, công bằng, đem lại hạnh phúc cho

những thân phận tội đời bị áp bức. Tư tưởng của Raskolnikov là sự phản ứng với thế giới hiện hành đang khốn cùng, đầy tội lỗi. Nó xuất phát từ trái tim vị tha, yêu thương đồng loại nhưng do được nuôi dưỡng trong căn buồng như cái quan tài yếm khí thiếu tính người, lại thêm quyền tự cho phép bản thân được tùy ý sử dụng sức lực, sinh mạng của phần đông nhân loại - “đám vật liệu”, lũ “sâu bọ run rẩy” làm công cụ đổi thay thế giới nên hệ tư tưởng này đầy tính vị kỉ. Raskolnikov nung nấu dự định thực hiện một tội ác để thử nghiệm hệ tư tưởng. Nhưng ngay từ khi bắt đầu kế hoạch giết người, trong con người Raskolnikov đã diễn ra cuộc giằng xé căng thẳng giữa trái tim vị tha và tư tưởng vị kỉ, giữa yêu thương và bạo lực, giữa hiền từ và tàn nhẫn. Sự giằng xé này bắt nguồn từ chính hệ tư tưởng vốn đã chất chứa mâu thuẫn, đồng thời có nguyên nhân và được biểu hiện chân thực qua câu chuyện về những đứa trẻ mà Raskolnikov tận mắt chứng kiến. Sự kiện về trẻ thơ một mặt khơi dậy phẩm chất vị tha ở Raskolnikov, mặt khác mài sắc thêm trong chàng những nhận thức vị kỉ, khinh miệt con người. Raskolnikov đến nhà Marmeladov. Thảm cảnh nhếch nhác, đói rách của đám trẻ nơi đây khiến chàng dù đang trong cảnh cùng quẫn vẫn sẵn sàng thọc tay vào túi rút ra những đồng tiền cuối cùng đặt lên bậu cửa. Nhưng ngay khi vừa quay đi, hành động vị tha đã nhường chỗ cho một nhận thức vị kỉ. Với Raskolnikov, “con người thật đê tiện” [6, tr.37] khi một người cha dù áy náy vẫn sẵn sàng chia tay xin xỏ những đồng tiền bán thân của cô con gái để uống rượu. Người cha tự si và tội lỗi của mình xong lại tiếp tục lợi dụng đức hi sinh của cô bé. Gặp cô gái trên đường đi, chỉ thoáng qua, Raskolnikov đã biết ngay cô bé vừa bị người ta lợi dụng. Chàng suyết nữa thì lao vào ầu đá với gã bành bao đang tìm cách làm hại cô bé nếu không có sự ngăn cản của viên cảnh sát. Raskolnikov cho viên cảnh sát tiền để hấn bảo vệ cô trước nguy cơ bị lợi dụng thêm lần nữa. Nhưng ngay tại lúc đó, trong đầu Raskolnikov lại lóe lên ý nghĩ quý quái “Cứ để cho hấn giải trí một tí đã sao?”. “Thiên hạ cứ ăn tươi nuốt sống nhau đi” [6, tr.68]. Nếu như cảnh sống khốn cùng của những đứa trẻ nhà Marmeladov hay bi kịch bị lăng nhục của cô bé nọ thôi thúc Raskolnikov quyết tâm phải thay đổi thế giới ngay lập tức bằng máu, bằng bạo lực thì trong giấc mơ về cảnh ngược sát con ngựa già, Raskolnikov đã gặp lại chính mình hồi còn nhỏ - một cậu bé mộ đạo, kháng khái, nghĩa hiệp, giàu tình yêu thương. Hình ảnh con ngựa còm chết trên vũng máu và nỗi đau đớn của cậu bé Raskolnikov hồi nhỏ khi đứng trước thảm cảnh ấy khiến chàng trai Raskolnikov trưởng thành phải bàng hoàng. Chàng tự kinh hãi, lợm mùa cái kế hoạch dùng riu để bữa sọ mù già Aliona mặc dù mới hôm qua thôi chàng còn duyệt thử nó rất kĩ càng. Raskolnikov hoảng hốt kêu lên “Trời ơi! Dù có thế chẳng nữa thì mình cũng không thể làm được! Mình không chịu nổi, không sao chịu nổi” [6, tr.82].

Rõ ràng, những sự kiện về trẻ thơ chính là giao điểm diễn ra cuộc tranh chấp kịch tính giữa phần ánh sáng với bóng tối, sự vị tha và thói vị kỉ, tình thương và bạo lực ở nhà tư

tương Raskolnikov. Đó là lăng kính soi chiếu rất rõ cuộc khủng hoảng tinh thần ghê gớm bên trong nhân vật vì ý thức phân mảnh, sự lưỡng hóa nhân cách. Đây cũng chính là hình phạt đầu tiên cho con người tha thiết muốn xóa bỏ tội ác nhưng lại bằng cách gây ra tội ác, hướng về công lí nhưng hành động lại ngang ngược bất chấp đạo đức, công lí.

M. Bakhtin đã nhận diện kiểu cốt truyện phiêu lưu đặc trưng ở tiểu thuyết của Dostoevsky, cụ thể hơn là kiểu cốt truyện nhân vật phiêu lưu để thử nghiệm tư tưởng “ông (Dostoevsky) đặt con người vào những hoàn cảnh khác thường, những hoàn cảnh sẽ khiêu khích nó, bắt nó tự bộc lộ, ông dẫn dắt và xô đẩy nó vào với những người khác trong những cảnh ngộ không bình thường và đầy bất ngờ chính là với mục đích thử nghiệm tư tưởng và con người tư tưởng, tức là “con người trong con người” [1, tr.100]. Điều này hoàn toàn đúng với đặc trưng kiểu cốt truyện trung tâm ở *Tội ác và hình phạt*. Trong đó, Raskolnikov đóng vai trò của kẻ phiêu lưu thử nghiệm tư tưởng còn những sự kiện liên quan trực tiếp đến nhân vật trẻ thơ như đã minh họa ở trên trở thành “hoàn cảnh phiêu lưu” (Bakhtin) để qua đó, kẻ phiêu lưu tư tưởng bộc lộ rõ nét bản chất của hệ tư tưởng hấn thai ghen cũng như bản chất con người hấn. Tương tự, giấc mơ gặp hai cô bé nạn nhân từng bị mình cưỡng hiếp là hoàn cảnh phiêu lưu đối với Svdrigailov dẫn đây không phải kiểu nhân vật tư tưởng. Trong hoàn cảnh này, nhân vật được diện kiến hậu quả tội ác do mình gây ra để từ đó thôi thúc ý định đền tội.

Tuyển nhân vật trẻ thơ tuy không nằm ở vị trí trung tâm của *Tội ác và hình phạt* song là một nhân tố không thể thiếu đối với sự phát triển của các tuyến cốt truyện chính. Nó tác động tới ý thức, hành động của những nhân vật thuộc các tuyến cốt truyện trung tâm, là môi trường hoàn cảnh để hiện thực bề sâu tâm lí bi kịch của các nhân vật trung tâm được thể hiện rõ, rất đúng với điều tâm niệm của Dostoevsky “đi tìm con người ở trong con người”.

2.3. Nhân vật trẻ thơ và ý niệm của nhà văn

2.3.1. Nhân vật trẻ thơ - ý niệm về thế giới khốn cùng

Tội ác và hình phạt là cuốn tiểu thuyết giàu giá trị hiện thực. Trong đó, nhân vật trẻ thơ chính là những bằng chứng sinh động đã giúp nhà văn thể hiện ý niệm về một hiện thực bất ổn, phi nhân tính “cả trái đất, từ vỏ đến ruột đều thấm đẫm nước mắt” [5, tr.126], “trẻ con không được làm trẻ con”.

Sự khốn cùng của thân phận trẻ thơ thể hiện trên nhiều bình diện: không gian sống, nghề nghiệp, hoàn cảnh cá nhân hay kết thúc của mỗi nhân vật.

Cũng như nhiều nhân vật khác trong *Tội ác và hình phạt*, nhân vật trẻ thơ được đặt trong bối cảnh của thành phố Peterburg nói riêng và nước Nga cuối thế kỉ XIX nói chung.

Không còn thấy ở đây không gian những phòng khách sang trọng, những bữa tiệc thịnh soạn, những vũ hội náo nhiệt đêm đêm suốt sáng như trong *Chiến tranh và hòa bình*, Peterburg của Dostoevsky là “hội chợ” của những người dân nghèo, những thân phận tòi đòi, không khí ngột ngạt, bức bối “bẩn thỉu, xú ế và ù mù mùi kính tòm”. Mỗi nhân vật trẻ thơ có một không gian sống cụ thể, song tất cả đều tối tăm, chật chội, nhớp nhúa. Những đứa trẻ nhà Marmeladov cùng bố mẹ sống trong một căn buồng thuê nhỏ hẹp với kích thước chỉ “độ mười bước” [6, tr.34]. Trong buồng, mọi thứ đều tồi tàn, cũ kĩ: quần áo rách la liệt, tấm vải giường bị thủng, chiếc đi văng lót vải sơn đã tróc gần hết, mẩu nến leo lét sắp tàn... Ngoài không gian căn buồng âm thấp, tù mù thì không gian quán rượu cũng gắn liền với những đứa trẻ. Đó là nơi mưu sinh của những đứa trẻ chuyên phục vụ bàn hay đi hát rong mà Raskolnikov từng gặp. Không gian quán rượu vốn cấm kỵ với trẻ thơ bởi sự bất nháo, ô hợp, “không khí ngột ngạt không sao chịu nổi và nồng nặc hơi rượu, đến nỗi tưởng chừng như chỉ thở trong năm phút cũng có thể say được” [6, tr.16]. Nơi ấy có “những người lái buôn công chức và cả một lũ người ô hợp ngồi uống trà trong tiếng hát của một tập ca đang đồng thanh rống thục mạng” [6, tr.608-609], vậy mà những đứa trẻ vẫn phải tồn tại ở đó hằng ngày để mong kiếm được vài đồng lương ít ỏi hay vài cô pécch ban ơn của những vị khách hàng. Không gian hầm rượu, quán rượu cho thấy sự khốn cùng của thân phận trẻ thơ. Và nếu như không xuất hiện ở những căn hộ chật chội như quan tài hay quán rượu nặng mùi xú ế thì độc giả lại bắt gặp trẻ thơ trên những đường phố hôi hám, bụi bặm, oi bức trong cái nắng chang chang của tháng bảy như cô bé hát rong hay người thiếu nữ trên chiếc ghế nghỉ ở đại lộ K. Không gian đường phố tuy dễ thở hơn nhưng không vì thế mà bớt đi bao nguy hiểm luôn rình rập, bằng chứng là việc lẻo đẹo theo đuôi của gã bành bao để tìm cơ hội lợi dụng cô bé mới mười lăm, mười sáu tuổi.

Tái hiện những không gian sống đầy bức bối, ô trọc, tiềm ẩn bao bất trắc là cách để Dostoevsky phơi bày số phận dẫm nước mắt của trẻ thơ, khi mà thế giới khốn cùng đã đẩy chúng ra xa khỏi những không gian sống êm ấm, đầy ắp hạnh phúc và yêu thương.

Ở *Tội ác và hình phạt*, bi kịch bị đánh cắp tuổi thơ xảy đến với tất cả các nhân vật trẻ thơ. Trong cõi hiện sinh bị dạt khi con người ta sẵn sàng ăn thịt nhau, làm hại nhau thì trẻ thơ với khả năng kháng cự yếu ớt dễ trở thành nạn nhân của bao trò thú tính, dâm dục, hãm hiếp, lừa phỉnh, bạo hành, mua bán hôn nhân... Cháu gái mụ Rextlikh vốn đã chịu nhiều thiệt thòi vì bị câm điếc, lại càng đáng thương hơn khi em bị chính người bà con ruột rà này đánh đập thường xuyên “mụ căm ghét đứa bé ấy vô cùng và luôn mồm chửi mắng nó là đồ ăn hại” [6, tr.388]. Rồi một hôm “người ta thấy nó treo cổ chết trong một gian nhà kho” [6, tr.388]. Mọi kết quả điều tra đều được dẫn tới kết luận cuối cùng là đứa bé tự sát song thực chất qua lời Lujin, chính kẻ thù ác Svidrigailov đã hãm hiếp và gián tiếp gây nên

cái chết cho đứa bé. Nỗi tủi hổ vì tâm hồn bị lãng nhục có lẽ đã khiến cô bé tự kết liễu cuộc đời mình. Bị kịch bị hãm hiếp còn xảy ra với cô bé mười lăm, mười sáu tuổi toàn thân rách rưới Raskolnikov gặp trên đường đi. Bộ áo quần cô đang mặc xộc xệch chính là dấu vết không thể chối cãi về một vụ cưỡng bức vừa mới diễn ra. Dostoevsky lo lắng trẻ em bất cứ lúc nào cũng có thể bị làm nhục. Một cô bé mười ba tuổi mới chân ướt chân ráo lên thành phố đã bị sa ngay vào tổ quỷ của đám thanh niên ăn chơi trác táng, giữa buổi dạ hội khiêu vũ với điệu căng - căng điên loạn. “Con bé thẹn thùng đỏ mặt, cuối cùng cảm thấy nhục và bắt đầu khóc” [6, tr.632]. Cô bị biến thành món đồ mua vui, giải trí “Tay sành nhảy kia ôm lấy nó mà quay cuồng và làm bộ làm tịch trước mặt nó, xung quanh mọi người đều cười phá lên” [6, tr.632]. Kỉ ức kinh hoàng của Dostoevsky về cô bạn láng giềng hồi nhỏ bị hãm hiếp và băng huyết đến chết luôn ám ảnh nhà văn, nó khiến ông dù đau đớn vẫn phải dũng cảm đưa lên trang viết bao cảnh đời trẻ thơ bị lãng nhục để tố cáo, tranh đấu và mong xóa bỏ hiện tồn phi nhân. Thế giới với Dostoevsky khốn cùng, tội lỗi chính là ở chỗ đã cư xử thô bạo với những tâm hồn trẻ thơ trong trắng như thiên thần. Trẻ thơ không chỉ bị làm nhục mà còn bị buôn bán như một món hàng bởi chính người sinh ra chúng. Cô bé mười sáu tuổi bị mẹ ruột cùng mẹ già buôn người chuyên nghiệp Rextlikh sắp xếp để kết hôn với Svidrigailov - một gã đàn ông ngoài năm mươi, dâm dục, đêu cáng nhưng lại là địa chủ có tiền. Đồng tiền là lí do để bản hợp đồng hôn nhân được kí kết rất nhanh giữa một bên là bà mẹ sẽ được món tiền hồi lớn với một bên là gã địa chủ được thỏa mãn thú tính trụy lạc. Bọn trẻ con nhà Katerina lớn lên trong đói khát và bạo lực. Chúng liên tục khóc vì đói, lúc nào cũng nhếch nhác, bần thiêu trong những bộ quần áo rách rưới. Con bé Lidotca còn đi chân không. Chúng tuy có gia đình nhưng lại không được hưởng bầu không khí gia đình đúng nghĩa. Người bố suốt ngày chìm đắm trong hơi men, bà mẹ ho lao lúc nào cũng tru tréo, day nghiêng, chì chiết thói vô tích sự của chồng. Đến lúc cùng quẫn nhất, chúng còn bị bà mẹ bắt ra đường hát rong kiếm tiền trong những bộ trang phục lôi thôi hệt như một phường trò. Trong thế giới khốn cùng, nhớp nhúa đầy tội ác ấy, *kết cục bi thảm* đến với trẻ thơ như một điều tất nhiên: hoặc chết hoặc phải vào cô nhi viện, nếu không thì tiếp tục lang thang ngoài hè phố hay trong những quán rượu dưới tầng hầm.

Thế hiện chân thực bao thám kịch nhân thế mà nhân vật trẻ thơ phải vô cơ gánh chịu, Dostoevsky đã lập luận một cách sinh động, hùng hồn về bản chất thế giới khốn cùng, đầy tội lỗi - cái thế giới ông từng sống và cả nước Nga cũng từng trải qua ở cuối thế kỉ XIX. Tội ác và hình phạt vì thế đã trở thành “bản cáo trạng ngùn ngụt căm hờn chống lại cái xã hội kim tiền” [6, tr.726], là “lời buộc tội đầy cay đắng cái thế giới tư hữu” [9, tr.459] xuất phát từ trái tim nhân đạo mệnh mông của tác giả.

2.3.2. Nhân vật trẻ thơ - ý niệm về sự cứu rỗi

Dostoevsky cho rằng, trẻ thơ mang gương mặt của Chúa. Chính thiện tâm hồn nhiên, trong trắng và tình yêu thương của trẻ thơ đã mang tới cho thế giới này những gam màu sáng để đẩy lùi bóng tối của đói nghèo, bạo lực và những thói tật đê hèn đáng nguyền rủa. Dostoevsky trao cho trẻ thơ sứ mệnh cứu rỗi thế giới, kéo con người, đặc biệt là những tâm hồn tội lỗi trở về với sự vị tha, lòng nhân ái. Nhân vật trẻ thơ giữ vai trò hướng đạo dẫn dắt con người vươn tới giấc mơ về thế giới đại đồng.

Trong *Tội ác và hình phạt*, chức năng cứu rỗi của trẻ thơ thể hiện qua những giấc mơ ám ảnh các nhân vật. Đó là giấc mơ hoài niệm về thời thơ ấu của chính mình ở Raskolnikov hay còn là giấc mơ khủng khiếp về quá khứ từng ác độc với trẻ thơ ở kẻ trộm lạc Svidrigailov. Kết thúc mỗi giấc mơ này, tâm hồn các nhân vật người lớn vốn đang bị cái ác ngự trị đã lóe lên ánh sáng của nhân tính, lương tri, của sự ăn năn thú tội và khát khao hướng thiện. “Tôn sùng sự trong trắng của tuổi thơ mà mỗi người nhất định phải gìn giữ trong tâm hồn, bất kể khi lớn lên anh ta trở thành người như thế nào, đây là điều tâm niệm của Đôxtôiépki” [8, tr.24].

Đang sống trong niềm căm phẫn với cái xã hội ăn thịt người, trong nỗi đau đớn về cảnh sống khốn cùng của những thân phận khốn cùng và sự thúc bách của một kế hoạch giải cứu nhân loại bằng tội ác, Raskolnikov bỗng chợt nằm mơ thấy hồi chàng mới chỉ là đứa trẻ độ lên bảy, lên tám, được bố cầm tay dắt đi ngang quán rượu ở thị trấn quê nhà. Tại đây, cậu bé vốn mộ đạo đã phải tận mắt chứng kiến một cảnh tượng vô đạo: con ngựa già bị ngược sát giữa niềm khoái trá phi nhân tính của những kẻ say rượu điên khùng. Chú ngựa lang bé choắt, gầy đét không kéo nổi cỗ xe nặng đã bị ông chủ Mikolka dùng roi quật vào mồm, vào mắt. Con ngựa vẫn không nhúc nhích. Gã chủ xe càng ra sức quất roi mỗi lúc một dồn dập. Con ngựa già kiệt sức, thờ hồn hên, nhiều lúc “loạng choạng suýt ngã” [6, tr.78]. Mikolka nổi cáu dùng vồ giáng liên tiếp bốn lần lên lưng chú ngựa còm nhưng con ngựa vẫn dai sức. Con điên đại bốc ngùn ngụt lại được khích thêm bằng lời hò reo cổ vũ ngày càng âm ỉ của đám đông phi nhân “Lấy riu mà bô chứ” [6, tr.80] khiến Mikolka hăng tiết rút từ dưới gầm xe một thanh sắt và đánh chết tươi con ngựa khốn khổ. Ngay từ đầu chứng kiến thảm cảnh, cậu bé Raskolnikov đã “vò đầu bứt tai”, “nước mắt trào ra” [6, tr.79] đến giờ không còn giữ được tự chủ nữa. Cậu bé ôm lấy cái mồm rớm máu của con ngựa và hôn lên mắt, lên môi nó rồi bắt chợt xông vào nện hai quả đấm vào thắt lưng người đánh xe tàn ác. Giấc mơ ấy cho thấy tinh thần hào hiệp, lòng nhân ái, quả cảm ở cậu bé Raskolnikov. Nó đã khiến cho lúc tỉnh dậy, Raskolnikov tự cảm thấy thấy hãi hùng về kế hoạch dùng riu giết mẹ già của chính mình: “Lẽ nào, lẽ nào ta sẽ lấy một cái riu thật, sẽ bô lên đầu mẹ ta, sẽ bừa đôi sọ mẹ ta ra (...) Trời ơi, có thể thế được chăng?” [6, tr.81].

Viễn cảnh mẹ già bị giết chết có gì đó tương đồng với cảnh con ngựa bị ngược sát làm chàng thấy đau đớn. Raskolnikov chân chừ, rùng mình với kế hoạch tội ác và trong khi bước lên cầu, sau một hồi trăn trở, chàng đã lầm rầm cầu nguyện “hãy chỉ đường cho tôi, tôi sẽ từ bỏ cái... mơ ước đáng nguyên rủa ấy” [6, tr.82]. Khoảnh khắc Raskolnikov tự nhủ từ bỏ mơ ước đáng nguyên rủa - kế hoạch giết người chính là khoảnh khắc chàng tạm thoát ra khỏi vòng tay quỷ Satan để trở lại sống vị tha như đúng bản chất con người chàng. Công lao hướng đạo ấy thuộc về những ẩn tượng, hoài niệm tuổi thơ được nhân vật lưu giữ và hiện hữu trong giấc mơ của chính nhân vật. Cũng giống như nhân vật Zoxima trong *Anh em nhà Karamazov* đặc biệt ghi sâu những kỷ niệm êm đẹp trong căn nhà cha mẹ lúc lên chín tuổi, Raskolnikov đã nhờ tới kí ức tuổi thơ để tâm hồn được thanh lọc trong khoảnh khắc.

Tương tự, suốt toàn bộ tác phẩm, Svidrigailov được biết đến như một tay dâm dục xảo trá nhưng cuối cùng, hắn lại chĩa súng vào đầu tự vẫn. Cái chết này giống như một hình thức tự đền tội, tự trả giá của nhân vật cho những tội lỗi dòi bại hắn từng gây ra. Nguyên nhân nào dẫn nhân vật đến sự thức tỉnh, hoàn lương vào phút cuối đời ấy? Ngoài sự cự tuyệt đầy khảng khái, kiên trinh của cô gái bản lĩnh Dunia thì giấc mơ về hai cô bé bị hắn làm nhục khiến Svidrigailov có dịp được tự đối diện, tự ghê tởm tội ác của chính mình, hắn tỉnh ngộ và quyết định đền tội. Giữa căn phòng khách sạn tối om, bần thiêu, trong trạng thái chập chờn khi thức khi ngủ, khuôn mặt, hình hài của hai cô bé vừa trong sáng, vừa đáng thương như oán trách, như kết tội đã gây cho Svidrigailov nỗi kinh hoàng thực sự. Lời kết tội của cô bé với Svidrigailov trong cơn mơ “À, đồ khốn kiếp” thực ra là lời hắn tự thú tội, tự nguyên rủa mình được vọng lên từ trong cõi vô thức. Giấc mơ về hai cô bé chính là cuộc phản tư, tự kiểm điểm sâu sắc đang diễn ra trong con người Svidrigailov để sau đó, ăn năn vì tội lỗi, hắn quyết định tự vẫn.

Dostoevsky có niềm tin mãnh liệt vào khả năng cứu chuộc thể giới tội lỗi của những đứa trẻ. Trong *Tội ác và hình phạt*, nhân vật trẻ thơ trở thành hiện thân của Chúa. Chúng mang dáng dấp của Chúa ở khuôn mặt trong sáng, thánh thiện, hiền lành. Nói chuyện với Raskinikov, Svidrigailov so sánh gương mặt của vị hôn phu với kiểu mặt Đức Bà Xikxtin “Mà cậu ạ, mặt cô ta như kiểu mặt Đức Bà của Raphael ấy” [6, tr.631]. Chính gương mặt ngây thơ của cô bé là nguyên nhân khiến Svidrigailov vốn ban đầu chỉ coi cuộc hôn nhân này như một trò tiêu khiển giải trí nhưng về sau, hắn lại thấy có một chút quyến luyến, thương cảm cho thân phận cô gái bị mẹ ruột biến thành công cụ kiếm chác. Giây phút sau khi biểu cô một vụn rưởi rúp và nói lời từ biệt, trong thâm tâm Svidrigailov dấy lên một tình cảm rất nhân văn. Hắn “chợt thấy bực mình một cách thành thật khi nghĩ rằng món quà kia sẽ lập tức được đem khóa kĩ vào chiếc rương của bà mẹ khôn ngoan nhất đời” [6,

tr.660]. Trẻ thơ mang gương mặt của Chúa đã soi rọi phần nhân tính, lòng trắc ẩn vẫn còn tồn tại trong tâm hồn kẻ tội lỗi Svidrigailov. Dostoevsky nhiều lần khắc họa nhân vật trẻ thơ mang nét mặt ngây dại, khờ dại. Đứa bé năm tuổi đưa đôi mắt to, đen láy nhìn Svdrigailov “vời một vẻ ngạc nhiên ngây dại” [6, tr.669]. Cô bé Raskolnikov gặp trên đường đi có “đôi mắt mệt mỏi, ngây dại” [6, tr.66]. Bà Katertina gọi hai con Colia và Lidotca là “lũ trẻ khờ dại này” [6, tr.564]. *Phạm trù ngây dại* có vị trí rất quan trọng trong cả sự nghiệp sáng tác của Dostoevsky nói chung. Nó bắt nguồn từ những kí ức tuổi thơ đau đớn của nhà văn về người phụ nữ Agrafena bị hãm hiếp rồi trở thành người đàn bà ngây dại, lang thang trong thôn nhỏ Darovoye. Sau cùng, ngây dại không nhằm chỉ một trạng thái bệnh lí mà đã trở thành phạm trù nghệ thuật của riêng Dostoevsky để nói về tình yêu thương cùng sự cứu rỗi vị tha. Những đứa trẻ mang nét mặt ngây dại chính là hiện thân cho Đức tin cùng tâm hồn cao thượng của Đức Chúa trời.

Trong *Tội ác và hình phạt*, trẻ thơ được vây bọc xung quanh bởi Kinh Thánh. Chúng đều là những đứa bé mộ đạo. Raskolnikov ngay từ nhỏ đã được cha bế lên lòng, bập bẹ những câu cầu nguyện đầu tiên. Ba đứa con của Katerina cũng hay đọc Kinh Thánh và cầu nguyện “Lạy Chúa tha tội và ban phúc cho chị Xonia, rồi đến Lạy Chúa tha tội và ban phúc cho ba này của chúng con vì ba trước kia của chúng em chết rồi, còn ba này là ba khác nhưng chúng em cũng cầu nguyện cho cả ba kia nữa” [6, tr.245]. Lời cầu nguyện của Polenca cho thấy cô bé đã thấm nhuần đạo lí ưu ái từ bi của Đức Chúa trời, không chỉ về mặt nhận thức mà còn biết chuyển hóa thành hành động sống cao đẹp. Cô cầu nguyện cho cả những người cha tội lỗi, người ba đã mất và người ba bây giờ bằng thái độ ân cần yêu thương. Trẻ thơ chính là hiện thân cho ước mơ của Dostoevsky về tình yêu thương không toan tính, không biên giới, rộng mở với tất cả mọi số phận. Chúng truyền đi bức thông điệp yêu thương của Chúa, đem tới bầu không khí trong lành để thanh tẩy thế giới ô hợp và nuôi dưỡng cho con người Đức tin cùng khát vọng sống tận thiện tận mỹ.

3. KẾT LUẬN

Xây dựng hình tượng nhân vật trẻ thơ, Dostoevsky rất quan tâm đến việc khắc họa độ tuổi, chân dung ngoại hình và chân dung hành động. Các chi tiết này đều góp phần soi sáng hiện thực tâm lí phức tạp, mâu thuẫn bên trong nhân vật, cũng là cách để người đọc tri nhận về bức tranh hiện thực đời sống được phản ánh. Tuyến nhân vật trẻ thơ thuộc tuyến nhân vật phụ, có tác dụng hỗ trợ cho ba tuyến cốt truyện chính ở sự tác động, can thiệp trực tiếp của nó vào những sự kiện trung tâm diễn ra trong tác phẩm, tạo nên hoàn cảnh để đẩy nhân vật đến những căng thẳng, xung đột kịch tính của tâm hồn, khiến nhân vật hối hận, ăn năn, bưng ngậy, vị tha hay vị kỉ, yêu thương hay tàn ác... Đồng thời, nhân vật trẻ

thơ cũng là lập luận vững chắc, sống động của Dostoevsky về cõi hiện sinh khổn cùng, đầy tội lỗi, gửi gắm niềm hi vọng về khả năng cứu chuộc thế giới và con người, truyền cho mỗi cá nhân nguồn cảm hứng bất tận đối với cuộc sống. Tuyến nhân vật này đã soi sáng giá trị hiện thực, giá trị nhân đạo của tác phẩm cùng những tài năng nghệ thuật không thể phủ nhận của ông.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Bakhtin M. (1993), *Những vấn đề thi pháp Đôxtôiépki*, - Nxb Giáo dục.
2. Nguyễn Minh Châu (1993), *Trang giấy trước đèn*, - Nxb Văn học.
3. Hà Minh Đức chủ biên (1996), *Lý luận văn học*, - Nxb Giáo dục.
4. Grôxman L. (1998), *Đôxtôiépki cuộc đời và sự nghiệp*, - Nxb Văn hóa.
5. Nguyễn Hải Hà (2002), *Văn học Nga sự thật và cái đẹp*, - Nxb Giáo dục.
6. Cao Xuân Hạo, Cao Xuân Phổ (2012), *Tội ác và hình phạt*, - Nxb Văn học.
7. Lê Bá Hán, Trần Đình Sử, Nguyễn Khắc Phi (2007), *Từ điển thuật ngữ văn học*, - Nxb Giáo dục.
8. F.Dostoevsky (2000), *Anh em nhà Karamazov* (2 tập) (Phạm Mạnh Hùng dịch), - Nxb Văn học.
9. Krapchenko M.B (1978), *Cá tính sáng tạo của nhà văn và sự phát triển của văn học*, - Nxb Tác phẩm mới.
10. Đỗ Hải Phong, Hà Thị Hòa (2012), *Giáo trình văn học Nga*, - Nxb Giáo dục Việt Nam.

THE CHILDHOOD CHARACTERS IN THE NOVEL *CRIME AND PUNISHMENT* OF DOSTOEVSKY

Abstract: Fyodor Mikhailovich Dostoevsky is a great Russian writer in the nineteenth century. "Crime and Punishment" is one of his most famous novels. In this work, besides the characters immortalized like Raskolnikov, Marmeladov, Sonya the world of childhood characters also contributes a lot to the success of this novel. The following article focuses on the image of the childhood characters in the work "Crime and Punishment" of Dostoevsky.

Keywords: Dostoevsky, "Crime and Punishment", childhood characters